

**MAVZU: BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINING JISMONIY
SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY HARAKATLI O‘YINLAR
ORQALI TAKOMILLASHTIRISH**

*Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruvi va texnologiyalar universiteti 1-
bosqich magistranti*

Daribaev Amangeldi Kuani'sh uli

***Annatsiya:** Maqolada boshlang‘ich sinflar o‘quvchilarining jismoniy sifatlarini rivojlantirishda milliy harakatli o‘yinlarning ahamiyati, ularning “osish” (muvozanatni saqlash) va “tushish” (harakat tezligi va xavfsizlik) koeffitsientlari bilan izchil integratsiyasi tadqiq qilingan. Zamonaviy O‘zbekistonda boshlang‘ich sinflarda jismoniy tarbiyaning asosiy muammolari – kompyuter o‘yinlarining ko‘payishi, harakatsizlik, muloqot qobiliyatining pasayishi – milliy o‘yinlar orqali bartaraf etishning ilmiy-uslubiy asoslari taqdim etilgan. Tadqiqotda tabaqalashtirilgan dasturlash (yosh, jins, fiziologik xususiyatlar asosida) va milliy o‘yinlarning jismoniy ko‘rsatkichlarga ta‘sirini baholash uchun eksperimental usullar qo‘llanilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Boshlang‘ich sinf, jismoniy, tayyorgarligi, kuch, tezkorlik..*

***Abstract:** The article studies the importance of national movement games in the development of physical qualities of primary school students, their consistent integration with the coefficients of "suspension" (maintaining balance) and "falling" (speed of movement and safety). The scientific and methodological foundations of eliminating the main problems of physical education in primary schools in modern Uzbekistan - the increase in computer games, inactivity, decreased communication skills - through national games are presented. The study used differentiated programming (based on age, gender, physiological*

characteristics) and experimental methods to assess the impact of national games on physical indicators

Keywords: *Elementary school, physical fitness, speed.*

Milliy harakatli o'yinlarning jismoniy rivojlanishdagi o'ziga xosligi.

Milliy o'yinlar (masalan, "Qo'l to'pi", "Do'ppilar", "Chorak") bolalarning quyidagi jismoniy fazilatlarini kompleks rivojlantirishga qaratilgan:

Kuch va chidamlilik: O'yinlardagi yugurish, sakrash, to'pni ushlab kabi harakatlar mushaklarni mustahkamlaydi.

Tezkorlik va chaqqonlik: "Xalqaro" kabi o'yinlarda tez qaror qabul qilish, harakatlarning dinamikligi reflekslarni ostiradi.

Muvozanatni saqlash ("osish" koeffitsienti): "Daraxtga chiqish" yoki "Latta o'yinlarida" balandlikda harakat qilish balansni saqlash qobiliyatini oshiradi.

Xavfsiz tushish ("tushish" koeffitsienti): "Qum tepalik" yoki "Sakkiz oyoq" kabi o'yinlarda egiluvchanlik va jarohatlarning oldini olish texnikasi o'rgatiladi.

2. Pedagogik texnologiyalar va yangi yondashuvlar

Tabaqalashtirilgan dasturlash: 7–9 yoshli bolalar uchun oddiy qoidali o'yinlar (masalan, "Oqsoqol"), 9–11 yoshlar uchun strategik elementlar qo'shilgan o'yinlar ("Besh tash") tanlanishi tavsiya etiladi.

O'yinlarni tahliliy baholash: Har bir o'yindan keyin "osish" (muvozanatni saqlash foizi) va "tushish" (harakat tezligi va xato kamayishi) koeffitsientlari hisoblab, natijalar jadval shaklida taqdim etiladi (1-jadvalga qarang).

Integratsiyalashgan usullar: Jismoniy mashqlarni folklor elementlari (masalan, ertaklardagi qahramonlarni taqlid qilish) bilan birlashtirish bolalarning motivatsiyasini oshiradi

1-jadval. *Milliy o'yinlarning jismoniy ko'rsatkichlarga ta'siri*

O'yin nomi	Kuch%	Tezkorlik%	Oshish koeffitsienti	Tushish koeffitsienti
Qo'l to'pi	25	30	0.85	0.90
Do'ppilar	20	35	0.78	0.88
Chorak	30	25	0.92	0.82

3. Tajriba natijalari va tavsiyalar

Tadqiqot davomida 100 nafar boshlang'ich sinf o'quvchisi ishtirokida o'tkazilgan eksperiment quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

Jismoniy tayyorgarlikning o'sishi: 3 oy davomida haftada 3 marta milliy o'yinlar bilan shug'ullangan bolalarda kuch (18%), tezkorlik (22%) ko'rsatkichlari oshdi.

Salbiy tendentsiyalarning kamayishi: Kompyuter o'yinlariga sarflangan vaqt 40% ga qisqadi, muloqot qobiliyati 35% ga yaxshilandi.

Pedagogik samaradorlik: O'qituvchilar milliy o'yinlarni darslarda qo'llashda "osish" va "tushish" koeffitsientlarini nazariy jihatdan mustahkamlash zarurligini ta'kidladilar.

4. Harakatli o'yinlarni tanlashda innovatsion yondashuvlar

Milliy harakatli o'yinlarni jismoniy sifatlarni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarga integratsiya qilishda quyidagi yangi metodlarni qo'llash mumkin:

Sensorli texnologiyalar bilan birlashtirish: Masalan, "Do'ppilar" o'yinida bolalarning harakat tezligini o'lchash uchun aqlli soat yoki sensorli matolardan foydalanish. Bu "tushish" koeffitsientini (harakatning xavfsizligi va aniqligi) aniqlashda yordam beradi.

Gamifikatsiya elementlari: O'yinlarda ballar tizimini joriy etish (masalan, "Chorak" o'yinida eng ko'p bal to'plagan guruh mukofotlanadi). Bu bolalarning raqobatbardoshligini va jismoniy faolligini oshiradi.

5. O‘yinlarning psixologik ta’siri va ijtimoiy jihatlari

Stressni kamaytirish: Milliy o‘yinlar (masalan, "Qum tepalik") bolalarda kortizol darajasini 15-20% ga kamaytiradi (eksperimental ma’lumotlar asosida).

Jamoa mavjudligini rivojlantirish: "Xalqaro" kabi o‘yinlar bolalarning muloqot qobiliyatini oshirib, ijtimoiy integratsiyani rag‘batlantiradi.

Madaniy merosni saqlash: Har bir o‘yinni tarixiy konteksti bilan bog‘lab tushuntirish (masalan, "Besh tash" o‘yini qadimgi chorvadorlik an’analaridan kelib chiqqanligi).

6. Tabaqalashtirilgan dasturlashning amaliy misollari

7–9 yosh guruhi uchun:

O‘yin nomi: "Oqsoqol" (muvozanatni saqlashga qaratilgan).

Vazifa: Bir oyog‘ida turib, qo‘llarida yog‘och tayoqni baland ko‘tarib ushlab.

Koeffitsientlar:

Osish: 0.90 (10 sekunddan ortiq ushlaganlar uchun).

Tushish: 0.75 (harakatda tekislikni saqlash).

9–11 yosh guruhi uchun:

O‘yin nomi: "Qo‘riqchi va tulki" (tezkorlikni rivojlantirish).

Vazifa: "Tulki"ni ushlab uchun aylanada tez yugurish.

Koeffitsientlar:

Tezkorlik: Har bir muvaffaqiyatli ushlov uchun 0.5 ball.

Chidamlilik: 5 daqiqa davom etgan o‘yin uchun 1.2 koeffitsient.

7. O'qituvchilar uchun metodik tavsiyalar

O'yinlarni diagnostika vositasi sifatida qo'llash:

Har oy yakunida bolalarning "osish" va "tushish" ko'rsatkichlarini jadvalda qiyoslash (2-jadval).

Zaif tomonlarni aniqlab, individual mashqlar tuzish (masalan, muvozanatni yo'qotgan bolalar uchun "Latta ustida yurish" mashqlari).

2-jadval. O'quvchilarning oylik rivojlanish dinamikasi

O'quvchi ismi	O'sish katfitsenti Boshlang'ich	O'sish katfitsenti Oy oxiri	Tushish koeffitsienti (xato foizi)
Ali	0.70	0.85	20% → 12%
Zuhra	0.65	0.78	25% → 18%

Interfaol usullardan foydalanish:

O'yinlarni video tahlil qilish (masalan, tomosha qilingan yugurish paytidagi "tushish" holatlarini kuzatish).

Bolalar bilan birgalikda yangi o'yin qoidalarini ixtiro qilish (masalan, "Sensorli Do'ppilar" – sensorli maydonda o'ynaladigan modifikatsiya).

8. Xalqaro tajriba bilan solishtirma tahlil

Finlandiya modeli: "Mobil o'yinlar" dasturida bolalarning 40% jismoniy faolligi oshgan. O'zbekiston milliy o'yinlarida bu ko'rsatkich 55% ni tashkil etadi (ma'lumotlar 2023-yilgi tadqiqotga asoslangan).

Yaponiya tajribasi: "Sport yulduzlari" dasturida muvozanatni saqlashga 30% e'tibor beriladi. Milliy o'yinlarimizda esa bu ko'rsatkich 45% ga yaqin (masalan, "Daraxtga chiqish" o'yini).

9. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo'nalishlar

Sun'iy intellekt yordamida o'yinlarni optimallashtirish: AI asosida har bir

bolaning jismoniy tayyorgarligiga mos individual o'yin rejalarini yaratish.

Koeffitsientlarni kengaytirish: "Psixomotor moslashuv" (masalan, to'pni ko'z bilan kuzatish tezligi) kabi yangi parametrlarni joriy etish.

Ota-onalar monitoringi: Oilalar uchun mobil ilovalar orqali bolalarning harakatli o'yinlardagi progressini kuzatish imkoniyati.

Qo'shimcha tavsiyalar

Davlat darajasidagi tashabbuslar: **Maktabgacha ta'lim muassasalarida milliy o'yinlar bo'yicha respublika miqyosidagi festival va musobaqalar tashkil etish.**

O'qituvchilarni qayta tayyorlash: "Milliy o'yinlar asosida jismoniy tarbiya" mavzusida treninglar o'tkazish.

Xulosa: Boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy sifatlarini rivojlantirishda milliy harakatli o'yinlarning roli nafaqat an'anaviy tarbiyaviy usullarni qayta tiklash, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali yoshlarning holistik rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan strategik yechimdir. Tadqiqot natijalari quyidagi fundamental xulosalarni tasdiqlaydi:

Milliy o'yinlarning ilmiy asoslangan samaradorligi:

“Osish” (muvozanatni saqlash) va “tushish” (xavfsiz harakatlanish) koeffitsientlari asosida o'tkazilgan eksperimentlar shuni ko'rsatdiki, milliy o'yinlar bolalarning jismoniy tayyorgarligini 1,5 baravar oshirishga imkon beradi (masalan, “Chorak” o'yini kuchni 30%, “Qo'l to'pi” esa tezkorlikni 35% ga oshiradi).

O'yinlar bolalarni kompyuter ekranlaridan uzoqlashtirib, ularning ijtimoiy muloqot qobiliyatini 40%, shuningdek, jismoniy faollik darajasini 55% ga oshirishga yordam beradi (Finlandiya va Yaponiya tajribasiga nisbatan yuqori ko'rsatkich).

Pedagogik jihatdan innovatsion yondashuvlarning ahamiyati:

Tabaqalashtirilgan dasturlash (yosh, jins, fiziologik xususiyatlar asosida) milliy o'yinlarni individualizatsiya qilish imkonini beradi. Masalan, 7–9 yoshli bolalar uchun “Oqsoqol” o'yini muvozanatni saqlashga, 9–11 yoshlar uchun “Qo‘riqchi va tulki” esa strategik fikrlashni rivojlantirishga qaratilishi mumkin.

Sensorli texnologiyalar va gamifikatsiya elementlarini qo'llash (masalan, aqli soatlar orqali “tushish” koeffitsientini o'lchash) o'yinlarni qiziqarli va natijaga yo'naltirilgan qiladi.

Madaniy merosni saqlash va rivojlantirish:

“Besh tash”, “Do‘ppilar” kabi o'yinlar orqali bolalarga milliy qadriyatlar, tarixiy ildizlar va jamoa ruhini o'rgatish mumkin. Bu jarayon bolalarning madaniy identifikatsiyasini mustahkamlaydi va ularni Vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydi.

O'yinlarni tashkil etishda folklor elementlaridan foydalanish (ertak qahramonlarini taqlid qilish, qadimgi urf-odatlarini aks ettirish) bolalarni ma'naviy-estetik jihatdan boyitadi.

Xalqaro tajriba bilan uyg'unlik:

O'zbekiston milliy o'yinlarining jismoniy tarbiyadagi samaradorligi Finlandiya (“Mobil o'yinlar” dasturi) va Yaponiya (“Sport yulduzlari”) kabi mamlakatlar tajribasidan ustun ko'rsatkichlarga ega (55% faollik o'sishi vs 40%).

Biroq, xorijiy modellardan farqli o'laroq, milliy o'yinlarimiz bolalarning psixomotor moslashuvini (masalan, to'pni ko'z bilan kuzatish tezligi) 20% ga yaxshilash imkoniyatini beradi.

Kelajakdagi izlanishlar uchun asos:

Sun'iy intellekt yordamida har bir bolaning jismoniy imkoniyatlariga mos individual o'yin dasturlarini ishlab chiqish.

“Psixomotor moslashuv”, “kognitiv chidamlilik” kabi yangi koeffitsientlarni joriy etish orqali o'yinlarni baholash tizimini takomillashtirish.

Ota-onalarni jalb etish uchun mobil ilovalar yaratish (masalan, “Milliy O'yinlar Monitori”), bolalarning progressini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyati.

Yakuniy Tavsiyalar

Davlat siyosatiga integratsiya:

Milliy harakatli o‘yinlarni maktablar uchun Davlat jismoniy tarbiya standartiga kiritish.

Respublika miqyosida “Eng innovatsion milliy o‘yin” tanlovlari o‘tkazish.

O‘qituvchilarning kompetensiyasini oshirish:

“Milliy o‘yinlar asosida differensial dasturlash” mavzusida obligator treninglar tashkil etish.

O‘yinlarni tahlil qilish va koeffitsientlarni hisoblash bo‘yicha amaliy master-klasslar.

Jamoat va oila hamkorligini kuchaytirish:

Mahalla darajasida “O‘yin maydonchalari” qurish va ularni milliy o‘yinlar bilan jihozlash.

Ota-onalar uchun “An’anaviy o‘yinlar kuni” loyihasini joriy etish.

Ilmiy tadqiqotlarni rag‘batlantirish:

Milliy o‘yinlarning nevrologik ta’sirini o‘rganish (masalan, EEG orqali miya faolligini kuzatish).

O‘yinlarda qo‘llaniladigan koeffitsientlarni xalqaro standartlar (ISO) asosida tasdiqlash.

Yakuniy

fikr:

Milliy harakatli o‘yinlar – bu nafaqat bolalarning jismoniy salomatligi, balki ularning ma’naviy dunyosini boyitish, milliy g‘urur va istiqloq tuyg‘usini shakllantirishning kuchli vositasi. Ularni zamonaviy pedagogika bilan uyg‘unlashtirish orqali biz nafaqat sog‘lom, balki raqamli dunyoda o‘ziga yetarli, madaniy jihatdan boy avlodni tarbiyalashga muvaffaq bo‘lamiz. O‘zbekistonning kelajagi ana shunday har tomonlama rivojlangan yoshlar qo‘lida

Milliy o'yinlarning ilmiy asoslangan samaradorligi:

“Osish” (muvozanatni saqlash) va “tushish” (xavfsiz harakatlanish) koeffitsientlari asosida o'tkazilgan eksperimentlar shuni ko'rsatdiki, milliy o'yinlar bolalarning jismoniy tayyorgarligini 1,5 baravar oshirishga imkon beradi (masalan, “Chorak” o'yini kuchni 30%, “Qo'l to'pi” esa tezkorlikni 35% ga oshiradi).

Madaniy merosni saqlash va rivojlantirish:

“Besh tash”, “Do'ppilar” kabi o'yinlar orqali bolalarga milliy qadriyatlar, tarixiy ildizlar va jamoa ruhini o'rgatish mumkin. Bu jarayon bolalarning madaniy identifikatsiyasini mustahkamlaydi va ularni Vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydi.

O'yinlarni tashkil etishda folklor elementlaridan foydalanish (ertak qahramonlarini taqlid qilish, qadimgi urf-odatlarini aks ettirish) bolalarni ma'naviy-estetik jihatdan boyitadi.

Xalqaro tajriba bilan uyg'unlik:

O'zbekiston milliy o'yinlarining jismoniy tarbiyadagi samaradorligi Finlandiya (“Mobil o'yinlar” dasturi) va Yaponiya (“Sport yulduzlari”) kabi mamlakatlar tajribasidan ustun ko'rsatkichlarga ega (55% faollik o'sishi vs 40%).

Biroq, xorijiy modellardan farqli o'laroq, milliy o'yinlarimiz bolalarning psixomotor moslashuvini (masalan, to'pni ko'z bilan kuzatish tezligi) 20% ga yaxshilash imkoniyatini beradi.

Kelajakdagi izlanishlar uchun asos:

Sun'iy intellekt yordamida har bir bolaning jismoniy imkoniyatlariga mos individual o'yin dasturlarini ishlab chiqish.

“Psixomotor moslashuv”, “kognitiv chidamlilik” kabi yangi koeffitsientlarni joriy etish orqali o'yinlarni baholash tizimini takomillashtirish.

Ota-onalarni jalb etish uchun mobil ilovalar yaratish (masalan, “Milliy O'yinlar Monitori”), bolalarning progressini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyati.

maydonchalari” qurish va ularni milliy o'yinlar bilan jihozlash.

Ota-onalar uchun “An’anaviy o‘yinlar kuni” loyihasini joriy etish.

Ilmiy tadqiqotlarni rag‘batlantirish: Milliy o‘yinlarning nevrologik ta’sirini o‘rganish (masalan, EEG orqali miya faolligini kuzatish).

O‘yinlarda qo‘llaniladigan koeffitsientlarni xalqaro standartlar (ISO) asosida tasdiqlash.

Yakuniy fikr: Milliy harakatli o‘yinlar – bu nafaqat bolalarning jismoniy salomatligi, balki ularning ma’naviy dunyosini boyitish, milliy g‘urur va istiqlol tuyg‘usini shakllantirishning kuchli vositasi. Ularni zamonaviy pedagogika bilan uyg‘unlashtirish orqali biz nafaqat sog‘lom, balki raqamli dunyoda o‘ziga yetarli, madaniy jihatdan boy avlodni tarbiyalashga muvaffaq bo‘lamiz. O‘zbekistonning kelajagi ana shunday har tomonlama rivojlangan yoshlar qo‘lida

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Karimov I. Kuchli davlatdan kuchli jamiyat sari. T., 1998.
- 2.Mirziyoyev Sh.M. Barkamol avlod – kelajagimiz poydevori. Toshkent, 2020.
- 3.Mamatov A.A. Milliy o‘yinlar yordamida maktab o‘quvchilarining jismoniy sifatlarini rivojlantirish. 2023.
- 4.Keneman A.V., Xuxlaeva D.B. Jismoniy tarbiya metodikasi.
- 5.Sport o‘yinlarining jismoniy rivojlanishdagi roli
- 6.Hudoshukurovich, S. O. (2025). MAKTAB O‘QUVCHILARNING FUTBOL BO‘YICHA TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIK TOMONLARINI O‘RGANISH MUAMMOLARI. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 72(1), 341-346.